Adversus haereses 4,38,3 – „maturizarea" și pericolul heterodox*

Drd. Paul Andrei Mucichescu**

Abstract: This paper approaches the problem of reaching maturity in Adversus Haereses 4,38,3 and indicates the heterodox danger connected with a certain kind of reading this passage. The present analysis argues for the need to reconstitute Man's irineic „maturity" as a gradual process, which should be considered in an analogous fashion to how its theologian, St. Irenaeus of Lugdunum, regarded Man's „growth". The paper defends the coherence of this theological concept against both John Hick's heterodox interpretative attack and against an unorganized kind of exegetical reconstruction of the passage in question. Referring to a recent Romanian example of such an unorganized exegetical reconstruction, the present analysis illustrates it as a type of research which bears the blame for enabling such an attack like Hick's.

Keywords: Irenaeus of Lyons, John Hick, incoruptibility, perfection

Introducere

Î n a patra carte din *Κατὰ αἱρέσεων*[1] (respectiv *Adversus Haereses*) Sf. Irineu a așternut următoarele rânduri, pe care le-a lăsat mai mult sau mai puțin lipsite de vreo explicație suplimentară:

> „Aceasta este ordinea, ritmul și mișcarea prin care omul creat și modelat devine chipul și asemănarea Dumnezeului celui necreat: Tatăl decide și comandă, Fiul execută și modelează, Duhul hrănește și crește, iar omul progresează puțin câte puțin și se ridică spre perfecțiune, adică se apropie de necreat: căci nu există perfecțiune decât la cel necreat, și acesta este Dumnezeu. *Cât despre om: Trebuia ca omul mai întâi să fie făcut, și făcut fiind să crească, și crescând să se maturizeze [ἀνδρωθῆναι], și ajungând la maturitate să se înmulțească, și înmulțindu-se să se întărească, și întărit fiind să se slăvească [δοξασθῆναι], iar slăvit fiind să-și vadă Stăpânul. Căci Dumnezeu este Cel Care va fi văzut în viitor. Vederea lui Dumnezeu produce nestricăciune [/nemurire]. Nestricăciunea [/nemurirea], produce apropiere de Dumnezeu*" (AH 4,38,3[2]).

---

* Cercetarea prezentă a fost întreprinsă în cadrul elaborării tezei doctorale coordonate de Pr. Prof. George Remete.

** Doctorand la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 decembrie 1918" din Alba-Iullia. mucichescu@posteo.de

[1] Nume exegetic al lucrării intitulate *Ἔλεγχου καί ἀνατροπεύς της ψευδώνυμυ γνώσεως* („Respingerea și răsturnarea fals-numitei «cunoașteri»").

[2] Traducerea cărților 4 și 5 din *Adversus Haereses* nu este încă disponibilă în limba română. Traducerile din articolul prezent au fost făcute consultând textul original (îndeosebi cel grec, acolo unde acesta

Scopul articolului prezent este discutarea „maturizării" întâlnite în acest fragment. Obiectivele articolului sunt următoarele: să ilustreze o abordare exegetică care păstrează echivocul textului original; să indice problema decisivă la care o asemenea abordare hermeneutică expune textul; să justifice o propunere de reconstituire a sensului „maturizării" menționate. Ca exemplu al abordării hermeneutice problematice menționate a fost aleasă cea dintr-un articol publicat de Dănuț Jemna în 2011[3]. Rândurile care urmează propun o „critică" constructiv-exigentă (dar nu caustică) a acesteia.

Problema care se ivește în AH 4,38,3[4] este legată de modul în care ar trebui înțelese *creșterea, maturizarea, înmulțirea, întărirea, slăvirea* și, „apoi", *vederea Stăpânului*. Sfântul Irineu nu elaborează explicit semnificația lor, iar modul înțelegerii lor poate avea grave consecințe dogmatice pentru responsabilitatea omului înaintea lui Dumnezeu, așa cum se va vedea în final. Propunerea pe care o face articolul prezent este aceea că mesajul Sfântului Irineu trebuie „citit printre rânduri".

Semnată de Dănuț Jemna, singura exegeză română relevantă preferă să lase nediscutate elementele acestei enumerări, interpretându-le totuși ca ținând de o repartizare a lucrărilor Sfintei Treimi. Spre deosebire de această lectură, articolul prezent va demonstra că singurul numitor comun al fragmentului evidențiat cu lucrările Trinității este *creșterea* condusă de Duhul Sfânt. Acest lucru va fi arătat cu ajutorul contestării analizei care, implicit, susține contrariul.

Cuvântul „Aceasta", cu care începe fragmentul, nu se referă la conținutul care îi precede ci la Facerea treimică, descrisă în continuare. Partea evidențiată a acestui frag-

---

s-a păstrat) prin intermediul reproducerilor editate de W. Harvey în 1857 (respectiv prin republicarea lor din 1965): Irenaeus Lugdunensis, *Libros quinque adversus haereses, textu graeco in locis nonnullis locupletato, versione latina cum codicibus Claromontano ac Arundeliano denuo collata, praemissa de placitis gnosticorum prolusione, fragmenta necnon graece, syriace, armeniace*, vol. 1 și 2, ediție de William Wigan Harvey, Typis academicis Gregg Press, Cantabrigiae, 1965, disponibil la https://catalog.hathitrust.org/Record/009025834 (data accesării: 30/11/2020). Cifrele din referințele la textul original al scrierii irineice „Adversus haereses" (AH) indică, pe rând, cartea, capitolul și paragraful, după împărțirea folosită cel mai frecvent în literatura de specialitate. A se vedea aplicarea acestei împărțiri în următoarea traducere consacrată: Irenaeus Lugdunensis, „Adversus haereses", în: Philip Schaff, Cleveland Coxe (eds.), *ANF The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, vol. 1, coll. *The Ante-Nicene fathers*, trad. Alexander Roberts și James Donaldson, Wm. B. Eerdmans Pub. Co., Grand Rapids, 1985 [1867-85], în ediția Christian Classics Ethereal Library, disponibilă la https://www.ccel.org/ccel/schaff/anf01.html (data accesării: 30/11/2020).

[3] Studiul de față va lua în considerare doar articolul său intitulat „Gen. 1-3. Influența textului în dezvoltarea conceptului de incoruptibilitate la Sf. Irineu de Lyon", apărut în: *Studia Universitatis Babeş - Bolyai Theologia Orthodoxa*, LVI, (2011), 1, pp. 33-46, disponibil la http://studia.ubbcluj.ro/download/pdf/597.pdf (data accesării: 30/11/2020). Au mai apărut însă și următoarele studii dedicate unor teme asemăntoare: Dănuț-Vasile Jemna, „Antitezele Pauline din 1 Corinteni 15 în antropologia Sf. Irineu", în: *Studia Universitatis Babeş - Bolyai. Theologia Orthodoxa*, LV, 2/2010, pp. 47-59 și Dănuț-Vasile Jemna, *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon. Incoruptibilitatea ca destin al omului*, Doxologia, Cluj-Napoca, 2017.

[4] Cf. Irenaeus Lugdunensis, *Libros quinque*…, vol. 2, p. 296.

ment (cea mai importantă pentru analiza de față) revine la contextul general din AH 4,38-39, început deja din AH 4,37,6 (cel al întregii făpturi, armonios create în scopul desăvârșitei creșteri și dăinuirii), restrângând aici tema acestuia prin discutarea cazului făpturii *umane*. După ce în 4,37 Sf. Irineu demonstrează că omul a fost creat ca o ființă liberă, fragmentul AH 4,38,1-4 explică în ce sens se poate spune că la început omul a fost creat nedesăvârșit și în ce sens omul a fost totuși creat desăvârșit.

O analiză exegetică a fragmentului în cauză

Dănuț Jemna este unul dintre cei trei teologi români care au publicat studii despre opera Sfântului Irineu, pe lângă IPS Irineu Bistrițeanul[5]. Faptul că în articolul lui Jemna din anul 2011, care tratează și acest fragment, părții evidențiate autorul nu-i acordă un comentariu de sine stătător (ci doar o menționare în cadrul analizei irineice a interpretării trinitare la Fc. 1, 26-28), arată că acesta vede partea evidențiată ca fiind inclusă tematic în „antropologia" Sfântului Irineu, cea „construită trinitar". Dimpotrivă, premisa de față este că explicarea procesului trinitar al Facerii reprezintă o inserție în largul context din AH 4,38,3, context la care Sf. Irineu revine prin fragmentul evidențiat.

Deși arbitrate de Dumnezeu, *creșterea, maturizarea, înmulțirea, întărirea, slăvirea* și, apoi, *vederea Stăpânului* descriu entelehia umană, „antropologia", cum s-ar fi exprimat Dănuț Jemna. În loc de a le discuta în articolul său, exegetul le amintește doar, citându-le și numindu-le „etapele dezvoltării omului, de la starea de copilărie până la statura maturității sau a perfecțiunii sale"[6]. El se concentrează doar asupra genitivului folosit – doar asupra apartenenței lor comune la maturitatea omului, pe care o identifică în pasajul citat cu perfecțiunea omului – și nu asupra pluralului și diferențelor etapelor. Analiza textuală îl obligă însă pe Jemna să se refere la aceste procese, pe care le identifică ocazional unele cu altele. Spre deosebire de această abordare, convingerea prezentei analize este că distingerea lor irineică este cât se poate de importantă.

Principala preocupare a lui Dănuț Jemna este susținerea ideii că perfecțiunea la Sf. Irineu înseamnă incoruptibilitate. Fie că o numim desăvârșire, perfecțiune, plinătate a Duhului Sfânt, incoruptibilitate sau altfel[7], în AH 4,38 Sfântul Irineu nu insistă însă

---

[5] Cf. Irineu Bistrițeanul, *Sfântul Irineu de Lyon: polemist și teolog*, Cartimpex, Cluj-Napoca, 1998; dinu, adrian lucian. *Fecioara Maria: prototip al vieții duhovnicești: tâlcuire a operei Sf. Irineu de Lyon*. Doxologia, Iași, 2010; Dănuț-Vasile Jemna, *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon. Incoruptibilitatea ca destin al omului*, Doxologia, Cluj, 2017; Molodeț Petru, „Introducere", în *Împotriva ereziilor: combatere și răsturnare a gnozei cu nume mincinos*, vol. I–III, Ed. IBMBOR, București, 2016-2018.

[6] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 37.

[7] Există și opinia (împărtășită de Jemna, cu toate că pare a se declara inițial de acord cu oponenții ei – cf. Dănuț-Vasile Jemna, „Fac. 1-3. Influența textului…", p. 35, cât și nota 5 de pe aceeași pagină) că termenul de „asemănare" ar fi folosit de Sf. Irineu ca un sinonim suplimentar. În teza doctorală a autorului analizei de față, aflată acum în lucru sub titlul provizoriu „Teodiceea. Dreptatea lui Dumnezeu și răul", se indică rațiuni pentru care distincția tehnică „chip – asemănare" există exclusiv *aparent* în Adversus Haereses. Jemna, în schimb, argumentează că ea este întreprinsă în mod auten-

asupra felului în care ele se aseamănă în cazul lui Dumnezeu și al omului, ci asupra felului în care ele diferă[8], iar specificitatea umană este marcată tocmai de *procesele* enumerate. Din perspectivă dogmatică, a ști că sunt „etape" ale desăvârșirii (nu ale maturizării) nu este suficient, modul în care înțelegem fiecare din aceste procese fiind de o importanță majoră. De exemplu, a afirma că „maturitatea omului presupune dobândirea incoruptibilității"[9] (adică a afirma că pentru a putea fi considerat matur, omul trebuie să fi devenit incoruptibil) înseamnă, strict vorbind, a fixa limita superioară a maturizării omului în Împărăția Cerurilor – deci „după" procesele amintite ulterior în enumerarea irineică, respectiv în etapa „apropierii de Dumnezeu" (dacă aceasta e înțeleasă ca diferită de toate cele întâmplate până „atunci"). Desigur, lămurirea identității și naturii acestor procese este necesară chiar și pentru a vorbi de un „după" sau un „atunci", adică de o succesiune temporală sau analog-comensurabilă. Restrângând însă analiza la delimitarea „creșterii" și „maturizării" care interesează aici, clar de la început este faptul că cele două sunt mișcări complementare, sau părți complementare ale unui singur proces. Rațiunea delimitării lor se va lămuri în cele ce urmează.

Am indicat faptul că analiza pe care o întreprinde Jemna îl obligă să facă referire la procesele în cauză; îl obligă deci, în ciuda ocazionalelor identificări pe care le face, să le distingă cât mai coerent. Iată modul în care autorul le diferențiază, încă dinaintea comentariului propriu-zis al fragmentului AH 4,38,3:

> „Sf. Irineu […expune] faptul că acum omul se află într-o stare de cădere și are nevoie de salvare. Omul este creat de Dumnezeu pentru un destin veșnic, care se atinge în urma unui proces de creștere spre perfecțiune, o stare de plinătate a Duhului Sfânt"[10]

> „La Sf. Irineu, destinul omului este echivalent cu atingerea desăvârșirii, în urma unui proces de creștere"[11].

Ignorând uzul retorico-metaforic al unei idei non-irineice prin optarea pentru termenul „destin" (folosirea sa îl duce pe autor aproape de auto-contrazicere), rândurile sus-citate se pot schematiza ca în următorul model argumentativ:

Primul model:

„Acum" omul este căzut și trebuie salvat.

Scopul omului = Perfecțiune = Plinătatea Duhului Sfânt [P].

Posibilitatea împlinirii acestui scop este dată de un proces de *creștere*.

Ultimul duce la atingerea P în stadiul de *maturitate*.

---

tic, asemănarea fiind pierdută din cauza retragerii Sfântului Duh la căderea omului. Această teză este conformă Sfintei Tradiții ulterioare, dar ea nu este afirmată de către Sf Irineu în Adversus Haereses.

[8] Iată de ce o afirmație precum cea că „scopul creării omului este să ajungă la perfecțiune, ca și Creatorul său" (Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 46) denaturează prin omiteri simplificante mesajul irineic.

[9] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 34.

[10] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 35.

[11] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 34.

Stadiul de maturitate este explicat mai pe larg în următorul pasaj, schematizabil ca în „B":

„Potrivit Sfântului Irineu, împlinirea omului înseamnă dobândirea incoruptibilității, care coincide cu perfecțiunea, un atribut prin excelență al ființei divine, pe care omul îl poate primi doar prin participare la viața veșnică a lui Dumnezeu"[12].

Al doilea model:

Scopul omului = Perfecțiune = Incoruptibilitate = Atribut al Ființei lui Dumnezeu[13] [P].

Împlinirea omului este dobândirea P.

Omului îi e dată posibilitatea de *a participa* la viața veșnică a lui Dumnezeu. [V]

Dacă omul *participă* la V (deci a devenit *matur*, conform A4), primește P.

Așadar, în caz că procesul de *creștere* (A3) nu este unul și același cu această *participare*, atunci pentru Plinătatea Duhului Sfânt, care în pasul A2 a fost notat ca P trebuie împlinite în total două condiții: A3, B3. În completarea acestor descrieri, interpretarea pe care o dă Dănuț Jemna viziunii irineice afirmă că participarea și creșterea ar fi încetat odată cu păcatul ancestral, acum (în noua epocă contemporană de după Întrupare), fiind valabil că „*ceea ce omul a primit în Rai* [B4] trebuie asumat în mod liber" (evidențiere PM).

În comentariul său[14] la AH 4,38,3, Jemna doar citează enumerarea irineică a proceselor, califică „vederea lui Dumnezeu" ca o condiție necesară primirii incoruptibilității de către omul „matur" (în B3) și amintește, într-o notă de subsol, o interpretare exegetică a înțelesului „procreației" (apropo de ideea „înmulțirii"). În continuare, autorul analizează tratarea ideii de incoruptibilitate în cadrul tematizării comuniunii Persoanelor divine și a implicării unice a Fiecăreia în Lucrarea Facerii. El consideră deci fragmentul evidențiat ca fiind legat de procesul trinitar al Facerii. Această concluzie este întărită suplimentar de faptul că Jemna înțelege acest fragment ca o prefigurare a descrierilor din AH 4,20,5-6, despre legătura Fiecărei Persoane Trinitare cu

---

[12] Dănuț-Vasile Jemna, p. 33, cf. p. 38.

[13] Mai târziu, Jemna relativizează atribuirea nestricăciunii *Ființei* lui Dumnezeu (cf. Dănuț-Vasile Jemna, „Fac. 1-3. Influența textului…", p. 36.). La Sfântul Irineu nu există această tensiune modernă, zizioulicească, sau acel accent intenționat „personalist" al participării la nestricăciune, pe care îl deduce Jemna două pagini mai târziu. Ceea ce există și la Sf. Irineu, precum în întreaga Sfântă Tradiție a Bisericii, este descrierea relației personale a fiecărui botezat cu Hristos, întru Duhul Sfânt, în scopul apropierii epectatice de Dumnezeu-Tatăl.

[14] Fie el reprodus aici integral, în scopul obiectivității: „Antropologia Sf. Irineu este construită trinitar, dintr-o perspectivă biblică, în lumina revelației aduse de întruparea Fiului lui Dumnezeu. Evenimentul creației descoperă participarea Sf. Treimi în comuniunea persoanelor divine și în implicarea unică a fiecăreia la proiectul creației. Perspectiva antropologică din Fac. 1, 28 apare prin identificarea etapelor dezvoltării omului, de la starea de copilărie până la statura maturității sau a perfecțiunii sale. Sf. Irineu consideră că vederea lui Dumnezeu este posibilă doar la maturitate, iar această vedere dă omului incoruptibilitatea. Este important de precizat că în gândirea episcopului conceptul de incoruptibilitate este construit mai întâi în relație cu ființa lui Dumnezeu în contextul efortului său de a se delimita de gândirea gnostică. […]" (Dănuț-Vasile Jemna, „Fac. 1-3. Influența textului…", p. 37).

omul[15]. Autorul nu „repartizează" procesele enumerate ca atribuțiuni ale Persoanelor Treimii, dar implică o asemenea repartizare. Evident, o asemenea împărțire tranșantă nu se poate susține. Chiar și luând în considerare Cointerioritatea treimică, a o susține ar fi o extravaganță diletantă, cu totul atipică Sfântului Irineu: Cum ar putea fi formulată împărțirea proceselor de „după" Facere, respectiv împărțirea lor ca „momente" ale Facerii? Că „Tatăl decide și comandă" fiecare din ele, la fel cum pe fiecare Fiul le „execută și modelează", dar cele ce țin de creștere ar reveni doar Duhului, fiindcă așa s-ar afirma? Sau că Duhul ar crește și ar maturiza, Fiul ar înmulți și ar întări și Tatăl ar slăvi și S-ar arăta „în viitor"? Fără o complexă analiză holistică a textului, „slăvirea", „întărirea", dar chiar și „vederea" rămân cu totul neinteligibile. În același timp, fragmentul nu oferă indicii pentru o asemenea repartizare. Tot ce reiese din el este că procesele descriu sau chiar normează omul ca entelehie creată și îngrijită *de Dumnezeu*. Singura Lucrare „specifică" identificabilă, descrisă de text, poate fi aceea că Duhul Sfânt conduce „creșterea". Aceasta nu este un temei pentru a presupune restul împărțirii. Dimpotrivă, „Cât despre om…" introduce, de fapt, o schimbare tematică. De altfel, în orice Lucrare a unei Persoane Treimice sunt prezente și active Toate Trei.

Opțiunea exegetică a lui Dănuț Jemna ajută mai curând mascarea dificultăților ridicate de fragmentul evidențiat, decât rezolvarea lor. Dincolo de frustrarea dată de natura nelămurită a fiecărui proces enumerat, problemele rămase țin de însăși structura logică a reconstrucției teologiei irineice. Aceste probleme se lasă vădite de două întrebări, care rămân fără răspuns în exegeza ilustrată. Dacă prima întrebare continuă să demonstreze faptul că o astfel de tratare a textului este nesustenabilă, a doua va lăsa să se întrevadă o posibilitate de remediere a situației.

Problemele analizei investigate

Iată prima întrebare: Înaintea încetării creșterii din A3, survenită datorită păcatului ancestral, exista așadar maturitatea din B4? „Da", ar fi un prim răspuns, conform lui Jemna, fiindcă după descrierea scenariului irineic făcută de el, s-ar părea că la un moment (t1) de după creșterea din A3, omul avea desăvârșirea (P) – și că la un moment (t2), specific timpului căzut, omul ar fi pierdut-o, redobândirea ei necesitând „acum" reînceperea procesului din A3 (sub noua formă a liberei asumări). Mai târziu însă, numind desăvârșirea „asemănare cu Dumnezeu"[16], Jemna pare să afirme că Sf. Irineu ar neaga secvența t1-t2. Mai mult, el susține că Sf. Irineu ar afirma neîndoielnic „lipsa de perfecțiune a omului la început"[17]. Este adevărat că la AH 4,38,1 Părintele afirmă că Dumnezeu „putea să dea omului desăvârșirea de la început, dar omul ar fi fost incapabil de a o primi", dar la fel de adevărat este că lipsa de perfecțiune a omului la început este tocmai obiecția gnostică pe care o combate, de fapt, în AH 4,38 – mai exact încă din AH 4,37,6. Aceste nesiguranțe, insuficiențe și repozi-

[15] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 38.

[16] A se vedea nota nr. 7, mai sus.

[17] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 43.

ționări exegetice dau peste cap întreaga schemă argumentativă din interpretarea lui Jemna, zădărnicind șansele înțelegerii secvenței evidențiate.

A doua întrebare este aceasta: După Întrupare, omului i-a fost dăruită treapta maturității? Analiza lui Jemna pare să susțină în câteva locuri că maturitatea a început deja[18], la fel ca accesul la nemurirea actuală. Însă textul irineic afirmă contrariul primei teze în AH 4,37,7, iar aserțiunea despre nemurire nu se lasă identificată. E nevoie de o analiză mai elaborată. Da, nemurirea (Viața incoruptibilă) a fost dăruită oamenilor de către Hristos, prin Jertfa Sa. Dar – pentru a folosi o distincție făcută *implicit* în AH – ea le-a fost dăruită doar în potență, nu și în act. La fel, se poate spune că în unele cazuri maturitatea oamenilor „există deja" în viața lor pământească[19]; dar chiar și în ele, maturitatea irineică rămâne doar în potență. Posibilitatea căderii pândind la orice pas, Sf. Irineu spune și că ea nu există, ci va veni doar „în viitor" (AH 4,37,7). La fel, desăvârșirea, care presupune „unirea sufletului, care a primit Duhul Tatălui, cu trupul care este modelat după chipul lui Dumnezeu" (AH 5,7,1) și care poate fi atinsă în această existență, rămâne vulnerabilă. O comparație și mai bună decât cea a maturității cu darul nemuririi este comparația ei cu Mântuirea: Nimeni nu poate ști că va fi mântuit, dar oricine se poate strădui să fie.

O reconsiderare a contextului irineic sugerează că acea contradicție observată în penultimul paragraf este datorată nu atât erorii exegetice, cât înseși dificultății reconstituirii sensului dat de Sf. Irineu acelei „creșteri" și „maturizări". Într-un anumit sens, Sfântul Irineu pare într-adevăr să afirme ba că maturitatea s-a pierdut (deci că a fost atinsă), ba că ea nu s-a realizat. Mai mult, fiecare variantă ar fi întemeiată dogmatic, într-un anumit sens. Ridicând acest zid impunător, Părintele oferă însă totodată și surmontarea sa (deși într-un mod sibilinic). Dacă Sfântul Irineu are dreptate că maturitatea s-a pierdut, dar are dreptate și că ea nu s-a realizat (vreodată) încă, paradoxul își indică propria sa soluție unică: Etapa numită „maturitate" este de fapt cea în care se poate considera că *a început* procesul maturizării, că a fost atins cel puțin *gradul minim* prin care ceea ce era „creștere" a devenit „maturizare" („crescând să se maturizeze").

Întrebarea despre ce caracterizează acest „minimum", despre ce este adus în plus în acest prim grad al maturizării este de o mare relevanță dogmatică, dar răspunsul nu s-ar lăsa îngrădit de limitele articolului prezent. Ceea ce se poate menționa totuși aici este intrinseca legătură a acestei probleme și a celei a „temporalității" insinuate în enumerarea din AH 4,38,3, cu omonomia desăvârșirii la Sfântul Irineu. Această omonomie, care nu conține doar desăvârșirea „omului" în general și desăvârșirea absolută a lui Dumnezeu, ci cel puțin alte șapte înțelesuri, este expusă în teza de doc-

[18] Cf. Dănuț-Vasile Jemna, „Fac. 1-3. Influența textului…", p. 36; cf. p. 43: „Distanța dintre creat și necreat face ca perfecțiunea să poată fi atinsă doar prin întruparea Fiului. […] El este arhetipul care vine să dea perfecțiunea tipului care a fost creat după chipul său"; cf. passim.

[19] „Etapele" enumerate după maturitate nu o pot exclude, apropo, ci o pot doar implica.

torat căreia această analiză îi este subsumată[20]. Teza argumentează că la Sf. Irineu se poate vorbi de existența unui sens al desăvârșirii făpturii umane „tipologic", providențial, sens care ordonează întreaga omonomie și descoperă catafatic ceva din Planul Providenței – unicul sens în stare să explice „etapele" enumerate și, de pildă, înrudirea fragmentului în cauză cu alte expuneri, precum cea din AH 5,12,2:

> „Trebuia mai întâi ca omul să fie plăsmuit, și plăsmuit să primească [accipere] suflet, și așa să primească [recipere] comuniunea cu Duhul; De aici și «Făcut a fost Adam cel dintâi», de către Domnul, «cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viață» [1 Cor. 15, 45]. Așa cum cel ce a fost făcut suflet viu aruncat în mai rău a ucis viața, la fel același, întors înapoi în mai bine și asistat de Duhul Dătător-de-viață, va găsi viața" (AH 5,12,2[21]).

Concluziile investigațiilor precedente și atacul heterodox lansat de John Hick

Din toate cele prezentate până aici se pot trage următoarele concluzii principale: (1) Textul irineic este difuz și criptic, el nu admite teze tranșante fără o cercetare amănunțită a contextelor tematice. În cazul abordării textului irineic este valabilă universala lege că „litera ucide"; (2) Sensul proceselor enumerate, cât și al „temporalității" folosite, este unul care trebuie determinat suplimentar; (3) Singurul numitor comun al fragmentului evidențiat cu Lucrările Trinității este creșterea condusă de Duhul Sfânt. Aceasta nu trebuie să însemne însă că maturizarea nu ar fi considerată și ea de Sf. Irineu ca fiind vegheată de aceeași Persoană a lui Dumnezeu – fapt chiar sugerat în citatul de adineauri; (4) „Maturitatea" despre care vorbește Sfântul Irineu se poate înțelege într-un mod coerent ca nume al acelui *proces al maturizării*, care îl continuă pe cel al creșterii. Ca și corolar se poate susține că ideea irineică a gradualității arată că autorul ei inspirat a conceput creșterea și maturizarea nu doar ca fiind complementare, ci și ca fiind întrepătrunse, fără vreo demarcație abruptă între ele. Ceea ce a făcut ca maturitatea să nu aibă „timp" suficient să ajungă la plinătatea ei specifică a fost păcatul strămoșesc. Așadar, (5) a investiga (așa cum face Sfântul Irineu în timpul expunerilor sale despre evoluția libertății și a desăvârșirii din AH 4) acel „minimum" calitativ necesar considerării omului ca a-și fi început maturitatea, nu poate fi văzut în nici un caz ca un elogiu al vreunei „vine fericite".

Cu toate acestea, în lumina nefericitei expresii *felix culpa* din imnul „Exsultet" al ritului roman[22], consacrată augustinian și apoi tomist, tocmai această opinie a fost

---

[20] Indicația vizează teza doctorală aflată acum în lucru, sub coordonarea Părintelui Prof. George Remete, intitulată provizoriu „Teodiceea. Dreptatea lui Dumnezeu și răul".

[21] Cf. Irenaeus Lugdunensis, *Libros quinque*…, vol. 2, p. 351.

[22] Introdus la Roma între secolele cinci și șapte (aproximativ odată cu slujba vecerniei din Sâmbăta Paștilor, corespunzătoare Utreniei ortodoxe a Învierii), acest imn se cântă atunci când lumina pascală (susținută de o mare lumânare) este adusă la Altar de la focul de tabără făcut înaintea bisericii. Pasajul cu pricina este următorul: „O certe necessarium Adæ peccatum, quod Christi morte deletum est! O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem!"

susținută de liber-cugetătorul John Hick, cel care în 1966[23] a reamintit lumii legătura teologiei irineice cu teodiceea. Atacul său împotriva dogmaticii Bisericii celei Una (cu atât mai mult cu cât ne referim la teologia și contemporaneitatea Sfântului Irineu) a fost și este unul de mare impact, cu toate că a fost realizat cu minime mijloace exegetice. Tot ce a trebuit să facă Hick (intenționat sau neintenționat) a fost să exploateze ideea „creșterii" irineice – prezentă sistematic în forma metaforei propedeutice a „copilăriei" în „*Demonstrația propovăduirii apostolice*" – și să declare (ilegitim dar convingător) că pentru Sfântul Irineu păcatul strămoșesc ar fi fost cauza „trezirii" omului din ea. Instrumentul folosit în acest scop a fost retroproiectarea în textele irineice a unui vocabular tehnic conceptual constituit de abia mai târziu[24], iar în locurile dificile apelul la libertatea „interpretării".

Iată ideea lui Hick, în fața căreia scrierile primului dogmatician al Bisericii s-au dovedit vulnerabile prin lipsa reconstituirilor teologice temeinice ale argumentelor originale: Ar fi cu totul absurd să crezi că omul ar fi fost creat desăvârșit și apoi și-ar fi distrus desăvârșirea aruncându-se în păcat[25]. „Ca norocul", Sf. Irineu ar fi realizat că omul a fost creat „imperfect" și ar fi susținut că păcatul strămoșesc nu trebuie considerat catastrofa și crima săvârșită cu răutate, datorită căreia omul se naște sub blestem, ci, dimpotrivă, doar o greșeală *de copil*, o alunecare (lapsus) care reclamă înțelegere (din partea noastră și mai ales din partea lui Dumnezeu)[26].

Chiar și un teolog ortodox precum Dănuț Jemna se apropie de o asemenea perspectivă și se expune seducției exercitată de ea: El caută și găsește o singură frază în AH care pare potrivită și se precipită să o declare drept dovada faptului că în opera irineică „pierderea spiritului ingenuu și copilăresc" (prin păcat) a dus „la cunoașterea binelui și răului" – AH 3,23,5[27] –, așadar „natura păcatului omului nu constă în primul rând într-un gest de neascultare", pentru Sf. Irineu (conform lui Jemna) ci „într-un act de invalidare a limitelor propriei ființe". În AH 3,23,5 însă, Sf. Irineu se limitează să explice doar motivul pentru care prin păcat a apărut patima trupească: Aceasta s-a întâmplat fiindcă omul și-a „pierdut dispoziția firească [spre bine] și mintea de copil", ajungând să cunoască răul (în sensul trăirii). O abordare liberă, de felul celei a lui Dănuț Jemna cheamă în mod necesar o perspectivă de tipul celei promovate de Hick. Conform celei din urmă, dintr-o crimă, păcatul strămoșesc ajunge oportunitatea atingerii maturității. În această interpretare care declară că explică teologia Sfântului Irineu, căderea nici măcar nu ar fi reprezentat o „scurtătură" spre maturi-

---

[23] John Hick, *Evil and the god of love*, Harper and Row, New York, 1966. În studiul de față se va folosi reeditarea făcută de editura Palgrave Macmillan, în anul 2010. Pentru susținerea opiniei indicate, cf. John Hick, *Evil and the god of love*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, pp. 212-13, 97, 110, 159, 176 etc.

[24] A se vedea nota nr. 6, mai sus.

[25] John Hick, *Evil*…, p. 214.

[26] John Hick, *Evil*…, pp. 212-13.

[27] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 45.

tate și desăvârșire, ci ar fi fost chiar calea necesară[28], fiindcă a asigurat omului „experiența" necesară.

O analiză atentă a scrierilor Sfântului Părinte vădește însă felul în care Hick combină adevărul cu minciuna: Într-adevăr, pentru Sf. Irineu – și pentru Biserică, de altfel – păcatul strămoșesc nu a fost o crimă săvârșită cu răutate, ci una cu circumstanțe atenuante. Păcatul strămoșesc rămâne însă *o crimă*, și pedeapsa îi este pe măsură (cf. AH 3,18,2; AH 5,23,1). Faptul că Adam a fost înșelat este temeiul diferenței de pedeapsă aplicate lui față de cea aplicată diavolului după evenimentul căderii, și temeiul diferenței eshatologice a Judecății anunțate pentru antichriștii diavolului și pentru mărturisitorii Lui Hristos.

Ultimul punct lasă să se întrevadă noutatea care își începe înfiripparea în acel prim grad minim al maturității: Dacă participarea printr-o creștere „firească" pare să fi fost pierdută prin cădere, este dovedibil că Întruparea Mântuitorului ne-a dăruit fiecăruia nu împlinirea desăvârșirii (cf. AH 4,20,7), ci, într-adevăr, împlinirea posibilității de a participa la Dumnezeu întru eterna noastră desăvârșire, prin *libertate*. Dreapta Sa Judecată, revelată prin pedeapsa pentru păcatul strămoșesc (cf. AH 4,39,3), confirmă în acest sens faptul că primul om își începuse deja maturitatea la momentul căderii. Dar aceste detalii țin deja de acel alt capitol al exegezei irineice.

[28] Dănuț-Vasile Jemna, „Gen. 1-3. Influența textului…", p. 214, seqq.